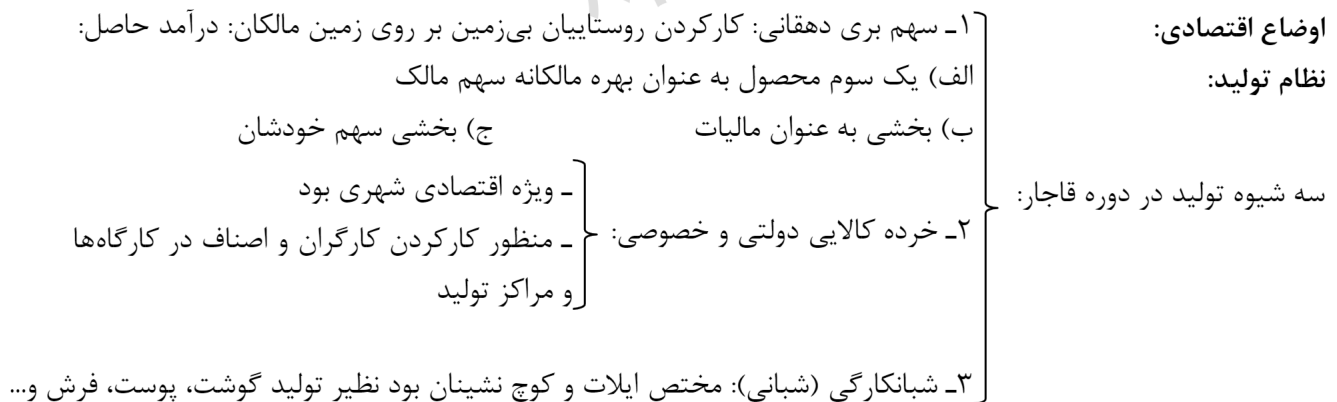
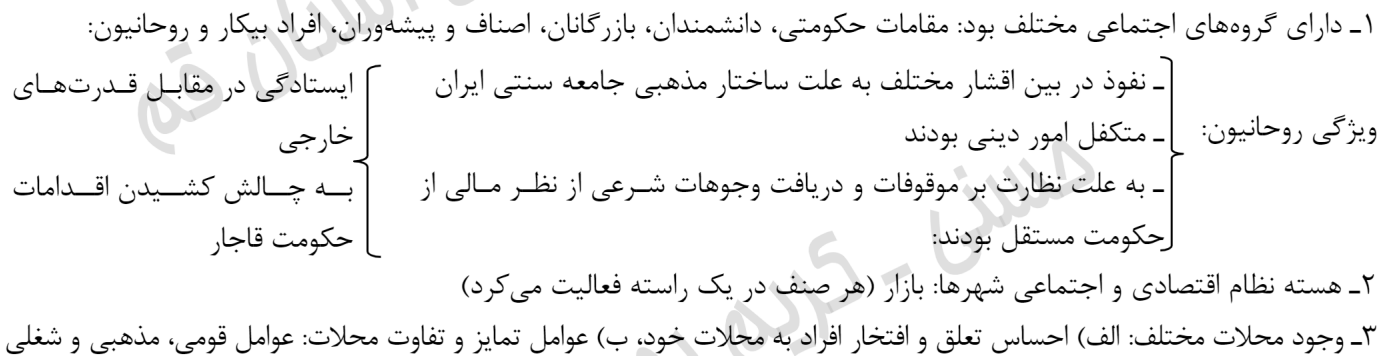
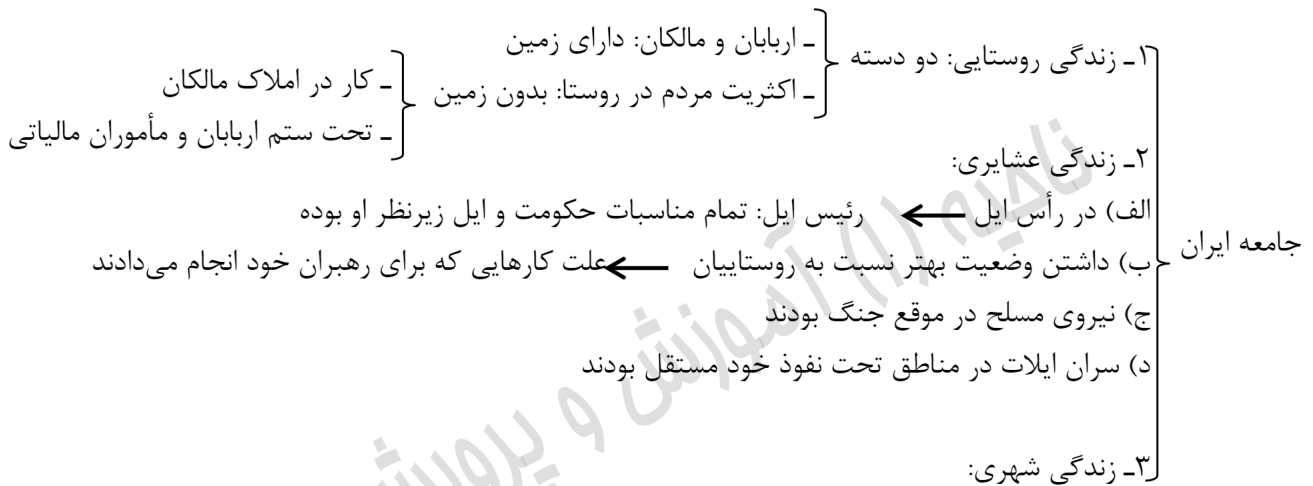

درس ۴: اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی عصر قاجار

وضعیت صنایع:

- با سقوط صفویان ← رکود در اقتصاد و تولید ← بحران‌های شدید سیاسی و نظامی

- با روی کارآمدن قاجار:
 ۱- در ابتدا: رونق صنایع و تولید به خصوص صنایع دستی ← دلایل
 (الف) فروکش کردن جنگ‌های داخلی
 (ب) عدم ورود کالاهای اروپایی به ایران به علت جنگ‌های ناپلئون ← نتیجه تولید صنایع دستی با کیفیت و دوام بالا

۲- به تدریج: ضعف و انحطاط صنایع دستی ایران:

علت: پایان یافتن جنگ در اروپا و سرازیر شدن کالا به ایران به خصوص کالاهای کشور انگلیس
 نتیجه: نابودی و ضعف مراکز قدیمی و پر رونق صنایع دستی ایران مثل کاشان، اصفهان، شیراز، کرمان و یزد
 یک نکته: در دوره صدرات امیرکبیر تلاش‌های زیادی برای احیای صنایع دستی ایران صورت گرفت که با مرگ او پیگیری نشد

وضعیت کشاورزی:

۱- عدم وجود تغییر و تحول در مناسبات بخش کشاورزی، شیوه‌ها و ابزار تولید
 ۲- خارج شدن کشاورزی ایران از حالت معیشتی ← نتیجه افزایش تولید محصولات کشاورزی به خصوص پنبه:

(الف) افزایش تولید و صادرات پنبه از ایران به روسیه ← علت جنگ‌های استقلال آمریکا
 (ب) حمایت‌های مالی و نصب دستگاه‌های پنبه پاک کنی، توزیع بذر و بالا بردن استانداردهای تولید توسط بازرگانان روسی و ارمنی ← نتیجه افزایش صادرات پنبه
 (ج) تولید ۳۰ هزار تن پنبه در آستانه جنگ جهانی اول

۳- تجاری شدن کشاورزی: (الف) عدم تغییر در فنون کشاورزی
 (ب) افزایش درآمد مالکان و مشارکت روزافزون تجار ایرانی و خارجی و تولید برخی محصولات مثل پنبه و تریاک

۴- ورود محصولات جدید کشاورزی به ایران: - از اروپا
 - در دوره ناصرالدین شاه
 - نتیجه: تحول در شیوه تغذیه ایرانیان به علت ورود برخی محصولات مثل گوجه فرنگی، نخود فرنگی و سیب زمینی:
 - به یک محصول مهم تبدیل شد
 - تشویق کشاورزان به کشت سیب زمینی برای مقابله با قحطی در زمان مظفرالدین شاه

وضعیت فرش:

۱- توجه تاجران و مردم اروپا و آمریکا به فرش دستباف ایران ← علت تبلیغ گردشگران اروپایی
 ۲- رشد تولید و صادرات فرش در دوره قاجار: دلایل:

(الف) ارزانی نیروی کار
 (ب) طرح و نقش‌های زیبا و متنوع
 (ج) هنرمندی و ظرافت بافندگان ایرانی
 (د) تقاضای بازار جهانی و سرمایه‌گذاری خارجی در تولید و تجارت
 (ه) رکود صنعت ابریشم
 (و) کمبود طلا و نقره برای تأمین مالی واردات کالا از اروپا

یک نکته: این دو عامل (ه. و) تأثیر زیادی بر رونق صادرات فرش به عنوان کالای جایگزین داشت

۳- مهمترین مراکز قالی بافی در دوره قاجار: تبریز، کاشان و... و ولایت‌های کردستان و آذربایجان

وضعیت علمی و فرهنگی ایران:

(الف) در ابتدا: نظام تعلیم و تربیت سنتی تداوم یافت: سوادآموزی مقدماتی توسط
 - مکتب خانه‌ها
 - معلمان خصوصی یا معلمان سرخانه
 در ادامه: تحصیلات
 - شرط: داشتن توانایی مالی و علاقه به تحصیل
 - مراکز: مدرسه‌های قدیم و حوزه‌های علمیه، ویژگی‌ها:
 ۱- آموزش علوم عقلی و نقلی
 ۲- نمونه: مدرسه‌های مروی و سپهسالار

ب) ایجاد مراکز آموزشی جدید:

علت ایجاد: ۱- گسترش ارتباط ایرانیان با کشورهای اروپایی در دوره قاجار
ویژگی: آموزش با روشی متفاوت با روش سنتی انجام گرفت

توسط: ۱- مسیونرهای اروپایی (نخستین مدارس را مسیونرهای اروپایی در ایران تأسیس کردند)

۲- شخصیت‌های فرهنگی - سیاسی و افراد خیر
۳- حکومت قاجار

نمونه: ۱- امیرکبیر ← تأسیس دارالفنون
هدف: آموزش علوم و فنون جدید به دانشجویان ایرانی در داخل
اولین مدرسه عالی در رشته‌های مختلف بود

۲- میرزا حسن رشديه ← تأسیس مدرسه‌های جدید به ویژه در دوره ابتدایی ← هدف فراهم کردن شرایط برای سوادآموزی به فرزندان تمام قشرهای مختلف

۳- زنان فاضل: بی‌بی‌خانم استرآبادی: تأسیس مدرسه دوشیزگان به منظور تحصیل دختران در تهران

یک نکته: دانش آموختگان مراکز علمی جدید نقش مؤثری در ترویج افکار نو داشتند: } - تفکر مشروطه خواهی
- تفکر حکومت قانون

فلسفه در دوره قاجار:

۱- ملا عبدالله زنوزی شاگرد ملاعلی نوری مؤسس حوزه فلسفی تهران بود
← (دو اثر به زبان فارسی دارد)

۲- گسترش حوزه فلسفی تهران توسط فیلسوفان دیگر و توسعه فلسفه اسلام و شاخه‌های آن مثل مکتب مشاء، حکمت اشراق، حکمت متعالیه صدرایی و عرفان

۳- ملاهادی سبزواری کتاب اسرار الحکم را به فارسی نوشت به درخواست ناصرالدین شاه

۴- آشنایی تدریجی عالمان ایرانی با فلسفه جدید غرب

نقاشی در دوره قاجار:

نکته: با سقوط صفویه نقاشی به علت جنگ‌های داخلی رو به افول نهاد

دلایل تحول نقاشی در دوره قاجار: } ۱- ثبات سیاسی
۲- امنیت داخلی
۳- حمایت پادشاهان
۴- ارتباط با اروپاییان

وضعیت نقاشی:

- در زمان فتحعلی شاه: جمع کردن نقاشان در دربار

- در زمان ناصرالدین شاه: ارتباط با اروپا و ایجاد سبک جدید در نقاشی (نقاش معروف: کمال الملک)

تعزیه: ریشه در آیین‌های باستانی داشت

رواج ← در دوره صفویه: علت بزرگداشت حماسه کربلا و شهادت امام حسین(ع)

در دوره قاجار: ۱- در زمان ناصرالدین شاه گسترش یافت، ۲- یکی از مکان‌های اجرای آن: تکیه دولت

نمایش کمدی: مثل نمایش رو حوضی (سیاه بازی) و نقال بازی ← بیان مضامین جدی و انتقادهای سیاسی و اجتماعی به صورت طنز

تئاتر: گسترش در دوره قاجار به علت دانشجویان اعزامی به اروپا

اولین تالار نمایش: در مکان فعلی دارالفنون
تأسیس توسط: میرزا علی اکبرخان مزین الدوله

← (خصوصی و برای دربار بود)

بعدها: تأسیس تئاتر ملی در یکی از ساختمان‌های تهران در خیابان لاله زار

معماری: درخشش معماری سنتی در دوران: سلجوقی، تیموری، صفویه

- پیشرفت معماری سنتی در دوره قاجار

- آشنایی ایرانیان با معماری اروپا ← نتیجه
ساخت بناهایی به سبک اروپایی معروف به بناهای کارت پستال مثل: شمس العماره در زمان ناصرالدین شاه

- تلاش معماران برای حفظ معماری سنتی ایرانی مثل: خانه بروجردی‌ها در کاشان

عوامل مؤثر بر ورود معماری اروپایی به ایران:

۱- اختراع دوربین عکاسی و عکسبرداری مسافران ایرانی از بناهای اروپایی

۲- ورود مظاهر تمدن جدید غرب مثل: تلگراف، تلفن، پست - بانک و... به ایران